

KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI TÁJÉKOZTATÓ A HOSSZÚ TÁVÚ ÉGHAJLATPOLITIKAI TERVEZÉSRŐL

BRINGING THE EU
TOGETHER ON
CLIMATE ACTION

ESTONIAN FUND FOR NATURE

Supported by:

Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation
and Nuclear Safety

European
Climate Initiative
EUKI

based on a decision of the German Bundestag

Ez a projekt az Európai Éghajlatváltozási Kezdeményezés (EUKI) része. Az EUKI a német Szövetségi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Nukleáris Biztonsági Minisztérium (BMU) projektfinanszírozási eszköze.

Az EUKI projektötlet-pályázatot a Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH hajtja végre. Az EUKI átfogó célja az Európai Unió (EU) belüli klímaügyi együttműködés előmozdítása az üvegházhatású gázok kibocsátásának mérséklése érdekében. Az Unify projekt az Európai Unió LIFE programjából kapott támogatást.

Az ebben a dokumentumban szereplő információk és nézetek a szerző(k) sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Bizottság és a Szövetségi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Nukleáris Biztonsági Minisztérium (BMU) hivatalos véleményét.

Megjelent 2021 decemberében az EUKI "A Visegrádi 4+2 ország hosszú távú klímatervezéséhez hozzájáruló többszereplős együttműködés kapacitásának kiépítése a Visegrádi 4+2 országcsoportban" című projekt, valamint a LIFE UNIFY projekt részeként. Az Unify projekt honlapja: unify.caneurope.org EUKI: www.euki.de

Bármely teljes vagy részleges reprodukcióban fel kell tüntetni a címet, és szerzői jogtulajdonosként a fent említett kiadókat.

Az angol nyelvű eredeti jelentést a következő munkatársak készítették:

Goksen Sahin, Kasia Ugryn, Federico Mascolo (Klíma Akcióhálózat / Climate Action Network (CAN) Europe); Tomáš Jungwirth (Centre for Transport and Energy - CDE - Csehország); Maris Jõgeva (Estonian Fund for Nature); Botár Alexa, Dönsz-Kovács Teodóra (MTVSZ / NSC-Friends of the Earth Hungary - Magyarország); Wojciech Szymalski (Institute for Sustainable Development - ISD - Lengyelország); Taj Zavodnik (FOCUS - Szlovénia). Konzultálva: Dana Marekova, Klíma Koalíció Szlovákia

A magyar verziót készítette: Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ). www.mtvsz.hu

Magyarra fordította: Géczy Balázs. Grafikai tördelés: Simon Gábor.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	4
Legjobb gyakorlatok a közép- és kelet-európai nemzeti hosszú távú éghajlatváltozási stratégiákban	5
Közép- és Kelet-Európa - regionális szinergiák a nemzeti LTS-ekben	8
Javaslatok: Hogyan váljon a hosszú távú éghajlat-politikai tervezés a közép- és kelet-európai országok klímaambícióinak előnyére.....	9
Előre tekintve: Hogyan lehet növelni az nLTS ambícióit és a hosszú távú éghajlat-politikai tervezés jelentőségét Közép- és Kelet-Európában?.....	11
Melléklet: Módszertan.....	12

BEVEZETÉS

Az irányítási rendelet értelmében az uniós tagállamoknak nemzeti hosszú távú stratégiákat (angolul national long-term strategies - nLTS) kell készíteniük, amelyek legalább 30 éves távlatban mutatják be az éghajlat-politikai és az energiarendszer átalakítására vonatkozó pályákat. A nemzeti hosszú távú stratégiáikat 2020. január 1-jéig kellett benyújtaniuk az Európai Bizottságnak. A benyújtott dokumentumok azonban különböznek egymástól, ami megnehezíti közös módszertan alapján történő összehasonlításukat és értékelésüket. Ráadásul Közép- és Kelet-Európában a bolgár, lengyel és román nemzeti hosszú távú stratégiák még mindig hiányoznak, a szlovák és cseh stratégiák pedig a már meglévő dokumentumok (csak részben) aktualizált változatai.

2021 szeptemberében a Climate Action Network Europe részletes értékelést tett közzé 7 európai ország – Csehország, Magyarország, Észtország, Szlovénia, Horvátország, Spanyolország és Portugália¹ – hosszú távú nemzeti stratégiáiról, valamint a 2040-ig érvényes lengyel energiapolitikáról, hogy elemezze, a dokumentumokban szereplő elképzelések, szakpolitikák és intézkedések milyen mértékben segítenék az Uniót abban, hogy 2040-re megvalósuljon a Párizsi Megállapodás 1,5°C-os célkitűzésének eléréséhez szükséges klímasemlegesség. Ez a kiegészítő tájékoztató, amely ezekre az országspecifikus értékelésekre épül, hat közép- és kelet-európai tagállam (Csehország, Észtország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia) legjobb gyakorlatát emeli ki. Emellett megvizsgálja a regionális szinergiákat, és kollektív ajánlásokat fogalmaz meg.

Az IPCC legutóbbi jelentése², szerint a globális felmelegedés jövőbeli mértékétől függetlenül a hőmérséklet egész Európában olyan mértékben fog emelkedni, amely meghaladja a globális átlaghőmérséklet változását. Az IPCC az évszázad közepén bekövetkező 2°C-os vagy azt meghaladó felmelegedés esetén az üvegházhatást okozó gázok kibocsátási forgatókönyvétől függetlenül a hidrológiai, mezőgazdasági és ökológiai aszályok növekedését is előrevetíti.

Közép- és Kelet-Európa az éghajlati válság által legsúlyosabban érintett régiók közé tartozik. Ha a hőmérséklet-emelkedés a jelenlegi pályán marad, és nem sikerül elérni a Párizsi Megállapodás célkitűzéseit, a közép- és kelet-európai régió egyre inkább ki lesz téve az olyan szélsőséges időjárási eseményeknek, mint az árvizek, aszályok stb., amelyek a régió alacsony alkalmazkodási képességével együtt más európai országoknál sérülékenyebbé teszik ezeket az országokat. A Climate Economics Index szerint, amely felméri, hogy az éghajlati kockázatok hogyan hatnak az országok gazdaságaira, és rangsorolja azok általános éghajlati ellenállóképességét³, a közép- és kelet-európai gazdaságok jelentősen érintettek lesznek. A globális elemzésben résztvevő 48 ország közül Magyarország a 21., Lengyelország a 32., Csehország a 33. helyen áll; a teljes európai kontextusban Lengyelország és Csehország végzett az utolsó helyen.

Ebben az összefüggésben a közép- és kelet-európai országok számára különösen fontos, hogy ambiciózus és átfogó módon foglalkozzanak a hosszú távú klímatervezéssel. A dokumentumban kiemelt legjobb gyakorlatok és ajánlások alapján a szerzők a következő ajánlásokat teszik a közép- és kelet-európai országok nemzeti hosszú távú stratégiáira vonatkozóan:

1 <https://unify.caneurope.org/2021/09/30/forget-me-not-national-strategies-to-reach-climate-neutrality-are-still-missing/>

2 https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/factsheets/IPCC_AR6_WGI_Regional_Fact_Sheet_Europe.pdf

3 <https://www.swissre.com/institute/research/topics-and-risk-dialogues/climate-and-natural-catastrophe-risk/expertise-publication-economics-of-climate-change.html>

**Az EU országainak újragondolt hosszú távú stratégiái (nLTS)
(2021. szeptember 30-tól)**

- benyújtotta az nLTS-t az Európai Bizottsághoz
- nem nyújtottak be nLTS-t az Európai Bizottsághoz

- A szakpolitikák koherenciájának és a hosszabb távú gazdasági, környezeti és társadalmi átmenetre vonatkozó elképzelés biztosítása érdekében olyan klímasemlegességi időpontot kell előírni, amely nem későbbi, mint az uniós éghajlat-politikai jogszabály szerinti uniós klímasemlegességi időpont;
- Az egyes ágazatok és szakpolitikák közötti összefüggések kezelése és a potenciális szinergiák kihasználása érdekében átfogó módon kell belefoglalni a gazdasági átalakulás elemzéseit és pályáit;
- Biztosítani kell a hosszabb távú átmenet jövőképeről szóló nyilvános párbeszédet és támogatást.

LEGJOBB GYAKORLATOK A KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI NEMZETI HOSSZÚ TÁVÚ ÉGHAJLATVÁLTOZÁSI STRATÉGIÁKBAN

Az nLTS fejlesztése és végrehajtása az európai országok között nagyon eltérő ambíciókkal, politikai felelősségvállalással és közreműködéssel jár. A közép- és kelet-európai régió⁴ nemzeti hosszú távú stratégiai dokumentumainak hiányosságai ellenére a dokumentumok tartalmazzak néhány helyes gyakorlatot és a kidolgozási folyamatokból levont tanulságokat, amelyek potenciálisan áttemelhetők más országok által, hogy stratégiáik kidolgozása vagy felülvizsgálata során fokozzák azok ambícióját és minőségét.

⁴ <https://caneurope.org/content/uploads/2021/10/NLTS-REPORT-1.pdf>

A **szlovén** hosszú távú stratégia számos (alább részletesebben meghatározott) hiányossága ellenére a dokumentum fontos eleme a 2050-ig megvalósítandó klímasemlegességre vonatkozó cél kitűzése és az ágazati hosszú távú célok beépítése. Az is pozitív, hogy a stratégia elismeri, hogy javítani kell az éghajlat-politika végrehajtásának szervezését és az irányítási struktúrákat. A dokumentum előírja egy, a szlovén éghajlat-politika koordinálásáért felelős kormányzati szerv létrehozását. A stratégia egy független tudományos-szakértői tanács alapítását is javasolja, amely az éghajlat-politika nyomán követésében és kialakításában támogatná a kormányt.

Szlovénia 2050-re 80-90%-os kibocsátáscsökkentést kíván elérni 2005-höz képest, míg a földhasználat, földhasználat-változtatás és erdőgazdálkodás (LULUCF) ágazat 2050-re legalább 2500 kt CO₂-egyenérték nettó elnyelését tűzte ki célul. A szlovén LTS azonban az ország 2030-ra vonatkozó nemzeti energia- és klímatervének (NEKT) nem túl ambiciózus célkitűzéseit használja, és csak 2030-tól kezdve javasol nagyon meredek kibocsátáscsökkentési célokat. Ráadásul, 2030 után nem tartalmaz konkrét ágazati intézkedéseket. Ezenkívül nagy mértékben támaszkodik a szén-dioxid-elnyelőkre, amelyek várhatóan 10-20%-kal járulnak hozzá a klímasemlegességi célhoz, anélkül, hogy figyelembe venné a szlovén erdők jelenlegi rossz állapotát és az erdők szerkezetének az éghajlat által okozott várható változását. Egy ilyen forgatókönyv alapján nem lehet bizakodni abban, hogy Szlovénia 2050-re valóban eléri a klímasemlegességet.

A **szlovák** nLTS a 2050-ig történő klímasemlegességet is általános LTS-célként jelöli meg. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának tervezett csökkentését azonban -80%-os szinten határozták meg (1990-hez képest). A dokumentum mélyrehatóan elemzi a következő 10 évet, mivel világosan kimondja ennek az első stratégiai évtizednek a fontosságát, amely elengedhetetlen a 2030-as éghajlat- és energiapolitikai célok elérése szempontjából. Ezzel párhuzamosan azonban a szlovák NEKT-ben meghatározott (és az nLTS-ben tükröződő) 2030-as éghajlat- és energiacélok nem elég ambiciózusak. Ráadásul a 2040-50-es időszakra vonatkozó jövőképváltoztatásban hiányzik a stratégiából.

A dokumentum megemlíti a horizontális, ágazatközi koordináció szerepét a politikai szint bevonásával, és javasolja "a Szlovák Köztársaság kormánya mellett működő koordinációs és konzultatív tanácsadó testület létrehozását, amely a Szlovák Köztársaság Kormányának Tanácsa az európai zöld megállapodással és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású átalakulással kapcsolatban" címet viseli. A stratégia azt is elismeri, hogy az alacsony szén-dioxid-kibocsátású átalakulás új többletköltségekkel jár, de foglalkozik a folyamat környezeti, gazdasági és egészségügyi előnyeivel is. A dokumentumban azonban súlyos hiányosságok vannak és több információ is kimaradt: A megújuló energiaforrásokra és az energiahatékonyságra vonatkozóan nincsenek konkrét célok vagy pályák 2030 utánra, és a dokumentum gyakran hivatkozik a biomassza növekvő felhasználására a megújuló energiatermelés növelése érdekében, ami meglehetősen problematikus lehet, ha nem biztosítják a fenntarthatóságot. Az nLTS az atomenergia fejlesztését is előírja.

A **magyar** nLTS célul tűzi ki a klímasemlegesség elérését 2050-re, és alaposan összehasonlítja a különböző éghajlat-politikai cselekvési forgatókönyvek („korai cselekvés” és „halasztott cselekvés”) költségeit és hasznát a nem cselekvéssel („ölbe tett kéz”). A dokumentum, jelentős mértékben a Magyar Nemzeti Bank ajánlásaira támaszkodva, mélyrehatóan felsorolja az éghajlat-politikai intézkedésekhez ajánlott finanszírozási eszközöket és rendszereket, beleértve a zöld garancia- és kockázati alapok, zöld kötvények és jelzáloghitelek stb. bevezetését. Javaslatot tesz továbbá a finanszírozási szektor portfólióinak zöldítésére, egy fenntartható tőzsde és egy nemzeti zöld garanciaintézet létrehozására, valamint a zöld költségvetés és a zöld jelentés bevezetésére. Javasolja továbbá egy hazai önkéntes szén-dioxid-kompenzációs piac elindítását, amelynek koncepcióját érdemes lenne kiegészíteni egy zöld pénzhelyettesítő eszköz bevezetésével, amelyet a zöld piacon árukra és szolgáltatásokra lehet cserélni, többek között megújuló alapból felvett kamatmentes kölcsönökre támaszkodva. Érdekes módon az nLTS az energiaközösségeket a finanszírozási eszközök között sorolja fel, amelyek további előnye, hogy nem terhelik a kiskereskedelmi hálózatot a helyi megújulóenergia-termelés volatilitásával, és ösztönzik a decentralizált termelő-fogyasztó (prosumer) hálózatok létrehozását.

Az **észt** nemzeti hosszú távú stratégiát (Az éghajlat-politika általános elvei 2050-ig) 2017. április 5-én fogadta el az észt parlament. A dokumentum 33 szakpolitikai irányvonalat vázol fel egy olyan vízióval, amely az alacsony szén-dioxid-kibocsátású, versenyképes gazdaságra támaszkodik. A stratégia 80%-os csökkentést ír elő az üvegházhatású gázok kibocsátásánál 2050-ig, az 1990-es szinthez képest, ami meglehetősen elavult. Az észt nLTS-nél két pozitív elemet lehet kiemelni:

Először is, hosszú mérlegelési folyamat során készült el. Az érdekelt felek 2015 márciusától 2016 márciusáig öt külön munkacsoportban folytattak megbeszéléseket: energia és ipar, közlekedés, mezőgazdaság, erdészet és hulladékgazdálkodás. Összesen 80 érdekcsoportot vontak be, köztük szakértőket, civil szervezeteket, vállalkozásokat és tudósokat.

Másodsor, a stratégia az éghajlat-politikához kapcsolódó szakpolitikai területek viszonylag széles körét öleli fel, és a nyilvános konzultációs folyamat lehetővé tette az érdekelt felek számára, hogy megvitassák, mely változások és célkitűzések fontosak a különböző ágazatokban. Az észn LTS általános tartalma mégis deklaratív jellegű marad, így számos lehetőséget kihagy a gazdaság és az energiarendszerek átalakításának előkészítésére. Ezért hosszú távon a klímasemlegesség elérésére irányuló stratégia túlságosan is a kiskapukra támaszkodik, a homályos célok és a nem egyértelmű pályák pedig teret engednek a politikai következtelenségeknek. Környezetvédelmi szervezetek úgy értékelték, hogy a stratégiából hiányzik az ambíció, mivel nem lendíti fel az éghajlat-politikai előrelépést és elmarad a 2050-ig elérendő klímasemlegességre vonatkozó felülvizsgált uniós céltól. Ezek a szervezetek a dokumentum felülvizsgálatát és az átmenet felgyorsítását szorgalmazva javasolták a 2035-ös céldátumot, hogy összhangban legyen az 1,5°C-os céllal.

Csehország esetében az ország alacsony szén-dioxid-kibocsátású fejlesztési stratégiáját az uniós nyomonkövetési mechanizmusról szóló rendelet alapján 2017-ben konstruktív részvételi folyamat keretében dolgozták ki, amely lehetővé tette a különböző érdekelt felek hozzájárulását. Az eredmény egy átfogó dokumentum lett, amely számos fontos szakpolitikai javaslatot tartalmazott, és alkalmas volt a hosszú távú éghajlat-politikai tervezés irányítására. Ez önmagában jó gyakorlatnak tekinthető.

Ezt a dokumentumot azonban nem frissítették azután, hogy az irányítási rendelet hatályba lépett, és 2020-ban a cseh nLTS-ként benyújtásra került a Bizottsághoz. Ennek eredményeképpen a jelenlegi cseh nLTS semmilyen módon nem tükrözi a megnövekedett uniós éghajlatváltozási célokat. Hozzá kell tenni, hogy a benyújtást nem előzte meg nyilvános vita. Ráadásul, amint az már 2020-ra világossá vált, a dokumentumban szereplő szakpolitikai javaslatok és ajánlások túlnyomó többségét nem hajtották végre a gyakorlatban, így a stratégia nem sokkal több papírra vetett szavaknál.

Lengyelország nem rendelkezik nLTS-dokumentummal, annak ellenére, hogy az ország hivatalosan már 2020. január 1-je előtt megkezdte az előkészítését. Sajnos az előkészítő munka zárt ajtó mögött és a nyilvánosság rendkívül korlátozott részvételével zajlik, ha egyáltalán zajlik. Ez a gyakorlat szokatlan, mivel a lengyel kormány nyilvános meghallgatások formájában tartott már korábban más nyilvános konzultációkat, amelyek sok érintettet vonzottak. 2021-ben ilyen meghallgatásokat tartottak az összes tervezett nemzeti európai alapok program és a partnerségi megállapodás kapcsán. Semmi nem indokolja, hogy ne legyen ugyanilyen konzultáció az LTS-ről is, különösen azért, mert a kormány nemrégiben konzultációt indított a „Nemzeti fejlődés koncepciója 2050-ig” című dokumentumról is. Mivel a lengyel LTS késik, az esetleges új, 2050-ig szóló dokumentumnak ambiciózusabb éghajlat-politikai célokat kell javasolnia, mint a jelenlegi lengyel éghajlat-politikai dokumentumoknak.

KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPA - REGIONÁLIS SZINERGIÁK A NEMZETI LTS-EKBEN

Az nLTS-dokumentumok annak ellenére nem vonultatnak fel túl sok regionális kapcsolódási lehetőséget, hogy gyakran tartalmaznak olyan szakpolitikákat és intézkedéseket, amelyek potenciálisan más (közép- és kelet-európai) országokat is érinthetnek (például az energiainfrastruktúrákat). Érdemes azonban megemlíteni, hogy a hosszú távú éghajlat-politikai tervezési dokumentumok kidolgozásának nemzeti folyamatai és az azokat kísérő nyilvános viták közvetett hatással lehetnek a régióbeli fejleményekre is (például figyelemmel követik a nemzeti szénhasználat fokozatos megszüntetésének határidejéről szóló vitákat a régió különböző országaiban, és az egyes országok ambícióhiányát a többiek gyakran ürügyként használják arra, hogy ne válasszanak korábbi határidőt a szénhasználat fokozatos megszüntetésére).

A **magyar** nLTS-ben a nemzeti éghajlat-politika legfontosabb alapelvei között szerepel a regionális politikák közötti koherencia biztosításának szükségessége, elismerve, hogy az egységes ökoszisztémát figyelembe véve az intézkedéseknek az egész Kárpát-medencére érvényesnek kellene lenniük. A stratégia megjegyzi, hogy Magyarország és a visegrádi országok tovább kívánják mélyíteni az éghajlatváltozással és a környezeti kihívásokkal kapcsolatos együttműködésüket. Ebben az összefüggésben a stratégiai környezeti vizsgálatokról szóló 2001/42/EK irányelv előírta volna, hogy a szomszédos országokat is bevonják az nLTS stratégiai környezeti vizsgálatába; azonban nem áll rendelkezésre információ arról, hogy ez megtörtént-e vagy sem.

A **szlovén** nLTS dokumentumban nem említenek regionális kapcsolatokat. Ez annál is inkább problematikus, mivel a dokumentum a nyilvánossággal való konzultáció és a stratégiai környezeti hatásvizsgálat nélkül hozta döntést az atomenergia hosszú távú szlovéniai felhasználásáról és a Krško atomerőmű 2. blokkjába történő beruházás tervezésére irányuló eljárások megkezdéséről. Továbbá a második reaktor esetében nem készült határokon átnyúló hatásvizsgálat annak ellenére, hogy Szlovéniát a környezeti hatásvizsgálatról szóló espoo-i egyezmény kötelezi ilyen elemzés elvégzésére.

A **cseh** nLTS nem tartalmazza a kifejezett regionális megfontolásokat, kockázatokat vagy a fokozott együttműködés lehetőségét. Ezzel egy fontos potenciális hozzáadott értéket hagy ki. A közép- és kelet-európai regionális átfedések így csak utólag azonosíthatók. A szakpolitikai javaslatok elemzése azonban csak megerősíti, hogy a dokumentum nagy hangsúlyt fektet a belföldi ügyekre. Az egyetlen, egyértelműen határokon átnyúló potenciállal rendelkező kérdés az új atomreaktorok építésére vonatkozó terv és a nemzetközi klímavédelem (jobb) finanszírozására irányuló szándék, a fejlesztési együttműködés részeként.

Lengyelország eddig nem tett javaslatot az éghajlatváltozási erőfeszítések regionális koordinációjának modelljére.

JAVASLATOK: HOGYAN VÁLJON A HOSSZÚ TÁVÚ ÉGHAJLAT-POLITIKAI TERVEZÉS A KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI ORSZÁGOK KLÍMAAMBÍCIÓINAK ELŐNYÉRE

A nemzeti hosszú távú stratégiáknak hasznos és hatékony eszközzé kell válniuk az EU tagállamai számára, hogy átfogóan és részvételen alapuló módon tervezzék meg az klímasemlegesség felé történő gazdasági és társadalmi átmenetet, miközben országos szinten áttekintést nyújtanak az Európai Bizottság számára az uniós szintű törekvésbeli különbségek nyomán követéséhez, valamint az éghajlat-politikák és -intézkedések fejlesztésének megfelelő irányításához. Ennek érdekében értékelni kell a nemzeti hosszú távú stratégiák kidolgozásának tartalmát és folyamatát.

1. Szakpolitika

Ahhoz, hogy az nLTS-dokumentumok hatékony tervezési és nyomonkövetési eszközökké váljanak a tagállamok klímasemleges és társadalmilag igazságos gazdaságra való ágazatközi átmenete során, a legújabb tudományos bizonyítékok és az uniós szintű szakpolitikai fejlemények figyelembevételével kell kidolgozni őket. Egy ilyen folyamat biztosítása érdekében az Európai Bizottságnak és a tagállamoknak a következő intézkedéseket kellene bevezetniük⁵:

- Az Európai Bizottságnak egyértelmű iránymutatást kell biztosítania az értékelési módszertanra és az ütemtervre vonatkozóan.
 - ▶ A NEKTek 2023-2024-es felülvizsgálatát lehetőségként kell felhasználni a nemzeti hosszú távú stratégiák felülvizsgálatára és/vagy véglegesítésére az új éghajlat- és energia-politikai célok végrehajtása érdekében, valamint e dokumentumok nemzeti szintű összhangjának megteremtésére (integrált és átfogó nyomonkövetési rendszert kell indítani);
 - ▶ Az Európai Bizottságnak be kell kérnie a még hiányzó nLTS-eket, értékelnie kell a kollektív és az egyes tagállamok által meghatározott ambíciók hiányait, és ajánlásokat kell tennie. Ezen ajánlások alapján a tagállamoknak felül kell vizsgálniuk és javítaniuk kell a nemzeti hosszú távú stratégiáikat, hogy éghajlati célkitűzéseiket legalább a kötelező uniós szintre növeljék;
 - ▶ A Bizottságnak aktualizálnia kell a NEKT- és nLTS-sablonokat is, hogy azok tükrözzék a legújabb tudományos eredményeket és az EU éghajlat- és energia-politikájának fejlődését.
- A tagállamoknak olyan szükséges eszközként kell tekinteniük az nLTS-re, amellyel előkészíthetik az éghajlat- és energiapolitikai átmenetet a következő 30 évre, amely valamennyi gazdasági ágazatot érinti és igazságos társadalmi átalakulást biztosít, valamennyi kapcsolódási ponttal és szinergiával együtt. Ehhez a folyamathoz széles körű részvételi párbeszédre van szükség. Ezeknek a dokumentumoknak a rendelkezésre álló legfrissebb tudományos eredményeken kell alapulniuk, és foglalkozniuk kell az éghajlat-politika végrehajtásának jelenlegi fejleményeivel, az EU 2030-ra és 2050-re vonatkozó éghajlati és energetikai célkitűzéseivel, valamint más nemzeti és ágazati tervekkel és politikákkal (NEKTek, nemzeti helyreállítási és ellenállóképességi tervek stb.).

⁵ A részletekért nézze meg: <https://caneurope.org/content/uploads/2021/10/NLTS-REPORT-1.pdf>

2. Folyamat - Részvétel

Csehország esetében észszerű megoldás, ha az nLTS tervezett aktualizálását (amelyet 2023-ig kell közzétenni) összekapcsolják a szénhasználat fokozatos megszüntetéséről folyó élénk, jelenleg is zajló vitával. Az aktualizálást mindenestre sürgősen és nyílt folyamat keretében kell elvégezni, amely lehetővé teszi a civil társadalom és más érdekelt felek meghallgatását és javaslataiknak a dokumentumban való megjelenését. A kiindulópontnak természetesen annak kellene lennie, hogy a dokumentumot a 2050-re kitűzött klímasemlegességi célhoz igazítsák, és arra használják ezt az alkalmat, hogy ezt a törekvést lehetőségként, nem pedig korlátként vagy akár fenyegetésként fogalmazzák meg.

Bár a **magyar** nLTS tervezési és konzultációs folyamata egyértelmű, nyilvános menetrend híján meglehetősen átláthatatlan és kiszámíthatatlan volt, úgy tűnik, hogy a végleges stratégia számos, a különböző érdekelt felek által a konzultáció során felvetett megfontolást és szempontot beépített. A stratégia például elismerte, hogy növelni kell az éghajlat-politikai fellépés ambícióit, még akkor is, ha ez csak kis mértékben haladja meg a NEKTet. Ezen túlmenően a végleges stratégia a figyelemfelkeltés, a igazságos átmenet és a finanszírozás eszközeinek sorát javasolja, amelyek meglehetősen progresszívek. A kulcs most a végrehajtás, amelynek viszont hiányoznak a biztosítékai. A politika szintjén a következő lépés, az nLTS felülvizsgálatát szem előtt tartva, a fosszilis tüzelőanyagok teljes kivonása lenne.

A **lengyelországi** uniós alapok programjával kapcsolatos nyilvános konzultáció során a nyilvános meghallgatások és a "fordított" nyilvános meghallgatások jól bevált folyamatát alkalmazták. A nyilvános meghallgatások során a nem kormányzati szervezetek és a polgárok kifejtették a dokumentummal kapcsolatos kérésüket vagy véleményüket. A "fordított" közmeghallgatás során a kormány elmagyarázta, hogyan használta fel a véleményeket, és hogyan építette be a beadványokat a dokumentumba. A meghallgatásokkal párhuzamosan írásbeli konzultációra is sor került. Hasonló nyilvános részvételi folyamatot kell alkalmazni Lengyelország szén-dioxid-mentesítési forgatókönyveinek megtervezésekor a készülő nLTS-ben.

Észtországban a környezetvédő civil szervezetek az igazságos átmenet folyamata mentén aktivizálódtak, és összeszervezték az Ida-Virumaa olajpala régió érintettjeit. Először a civil szervezetek kezdeményeztek több műhelytalálkozót és szemináriumot, a regionális hatóságok és a minisztériumok együttműködtek, és most a területi igazságos átmenet tervének összeállítása miatt egyre nagyobb szerepet vállalnak. Különböző kezdeményezések, mint például a régió zöld tervének közös létrehozása, valamint a regionális ifjúsági klímavédelmi gyűlés egészítették ki a közösségek bevonását a jövőbeli döntésekről és fejlesztésekről folytatott párbeszédbe.

2019. november elején online konzultációt hirdettek Szlovénia éghajlatváltozási stratégiájának előkészítéséről. A konzultáció során több mint 400 észrevétel érkezett. Emellett két nyilvános előadásra is sor került további konzultáció céljából. A stratégia kidolgozását megelőzően a LIFE Climate Path 2050 projekt részeként számos munkaértekezletet tartottak különböző érdekeltekkel az éghajlatváltozási stratégia elemzési alapjainak előkészítése érdekében. Bár a hosszú távú stratégia előkészítése során számos konzultációra, munkaértekezletre és bemutató rendezvényre került sor, a nyilvánosság bevonása végül csupán a kötelezettségek kipipálását jelentette. A Focus nem kapott választ az észrevételekre, és végül a dokumentumot a kormány jelentősen megváltoztatta - többek között politikai döntést hozott az atomenergia hosszú távú szlovéniai felhasználásáról.

A szénfelhasználás fokozatos megszüntetésének időpontja nem szerepel az nLTS-ben, az időpontot a szénfelhasználás kivezetéséről szóló stratégia fogja meghatározni, amely 2021 végéig esedékes. Mivel a 2030-as célkitűzések nem elég ambiciózusak, a szlovén nLTS-t az új Fit for 55 célkitűzésekkel összhangban kell felülvizsgálni, biztosítva a nyilvánosság érdemi részvételét.

ELŐRE TEKINTVE: HOGYAN LEHET NÖVELNI AZ NLTS AMBÍCIÓIT ÉS A HOSSZÚ TÁVÚ ÉGHAJLAT-POLITIKAI TERVEZÉS JELENTŐSÉGÉT KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPÁBAN?

Az Európai Bizottság 2021 októberében az éghajlatváltozás elleni fellépésről szóló jelentés⁶ részeként közzétette a 20 benyújtott nLTS értékelését. Mivel 7 stratégia még mindig hiányzik, nem lehet felmérni a teljes, uniós szintű ambícióhiányt. Ráadásul a benyújtott dokumentumok némelyike nem tartalmazza a klímasemlegességi célt. Általában véve az egyes szakpolitikák részletesebb elemzésére lenne szükség ahhoz, hogy az nLTS hasznos eszközzé váljon a gazdasági és társadalmi átalakulás irányításában. Az Unió éghajlat- és energiaügyi jogszabályainak a "Fit for 55" csomag keretében történő felülvizsgálatával összefüggésben az Európai Bizottság "arra ösztönzi a tagállamokat, hogy fontolják meg nemzeti hosszú távú stratégiáik korszerűsítését, és ahol lehetséges, növeljék azok ambícióit".

A közép- és kelet-európai nem kormányzati szervezetek szorosan figyelemmel kísérik kormányaik előrehaladását a nemzeti hosszú távú stratégiák klímasemlegességi célkitűzésével összhangban történő felülvizsgálata és aktualizálása terén, és ajánlásokat tesznek ambiciózus éghajlatváltozási intézkedésekre és politikákra. A Nemzeti Energia- és Klímastratégia 2023-as felülvizsgálatáig és annak során, valamint a "Fit for 55" csomaggal összhangban az éghajlat- és energiapolitikai célok felülvizsgálatának folyamatán belül fontos lesz az érdekérvényesítés.

A **cseh** nem kormányzati szervezetek különösen arra fognak törekedni, hogy az aktualizált nLTS szövegében szereplő szakpolitikai javaslatokat olyan eszközökkel párosítsák, amelyek lehetővé teszik azok tényleges végrehajtását. Mivel a **magyar** nLTS-t épp most hagyták jóvá (2021 szeptemberében), a következő pont az éghajlat-politikai intézkedések finanszírozási rendszereinek kialakítása lesz (elsősorban az Európai Unió különböző alapjai révén). Ezzel együtt a jóváhagyott nLTS-ről alapos értékelést kell készíteni a kormány számára, amely felhívja a kormány és a közvélemény figyelmét arra, hogy a további éghajlat-politikai programok tervezésekor tovább kell fokozni az ország éghajlat-politikai ambícióit, és az energiahatékonyságot, valamint a decentralizált, megújuló energiaforrásokon alapuló energiatermelési és -fogyasztási kezdeményezéseket kell előtérbe helyezni. **Lengyelország** most kezdi meg a 2050-ig szóló országfejlesztési koncepció előkészítését, és a lengyel nemzeti hosszú távú stratégiát várhatóan hamarosan közzéteszik és konzultációra bocsátják. Ezek a folyamatok lehetőséget és teret biztosítanak arra, hogy a különböző ágazati szakpolitikák az éghajlat-politikai törekvések közös keretén belül összehangolódjanak. Az éghajlat-politikai kérdéseket e dokumentum közép-pontjába kell helyezni. A dokumentumot valószínűleg össze lehet úgy állítani, hogy bemutassa a 2050-ig tartó szén-dioxid-mentesítési pályákat, és megfeleljen az nLTS kritériumoknak is.

Amint az ebben a tájékoztatóban is szerepel, Közép- és Kelet-Európában a nemzeti stratégiák és a tervezési folyamatok inkább a rövid távú politikákra és intézkedésekre összpontosítanak, mint a hosszú távúakra, ami ahhoz vezethet, hogy az összes szükséges éghajlatvédelmi intézkedést a sürgős átmenet későbbi szakaszaira halasztják. Ennek meg kell változnia, ha hallgatunk a rendelkezésre álló legfrissebb tudományos eredményekre. Azt is figyelembe véve, hogy a térségben még nem minden ország készítette el nemzeti hosszú távú stratégiáját, egyértelműen szükség van az éghajlati és energetikai célokhoz kapcsolódó, ambiciózus nemzeti hosszú távú stratégiák megfelelő kialakítására. Ezeknek olyan térképként kellene szolgálniuk a különböző érdekelt felek és szereplők számára, amely világos irányt mutat gazdaságaink és társadalmaink számára. Ezeknek a dokumentumoknak nemzeti szinten egységesnek kell lenniük, és olyan részvételi folyamat keretében kell őket kidolgozni, amely felelősségvállalást alakít ki a polgárok között és mindenki számára érthetővé teszi az Unió klímasemlegességében rejlő lehetőségeket.

⁶ https://ec.europa.eu/clima/system/files/2021-11/policy_strategies_progress_com_2021_960_en.pdf

MELLÉKLET: MÓDSZERTAN

Ezt a dokumentumot regionális civilszervezetek dolgozták ki a nyilvánosan elérhető nemzeti hosszú távú stratégiák, az Európai Bizottság értékelése és a nyilvános konzultációk eredményei, valamint olyan regionális műhelytalálkozók és webináriumok alapján, amelyeken minden érintett szereplőnek lehetősége volt arra, hogy találkozzon és megvitassa a hosszú távú éghajlat-politikai tervezés szerepét, foglalkozzon a kihívásokkal és lehetőségekkel, valamint ajánlásokat tegyen arra vonatkozóan, hogyan lehetne növelni a klímasemlegességet célzó éghajlat-politikai ambíciókat a közép- és kelet-európai térségben. Az alábbiakban az EUKI és a LIFE UNIFY projektek keretében szervezett „Több érdekelt fél együttműködési kapacitásának kiépítése a hosszú távú éghajlat-politika tervezéséhez a visegrádi 4+2 országban” elnevezésű eseményeken megfogalmazott javaslatok olvashatók:

- A. A Focus által, Szlovéniában, 2020. szeptemberében a közép-európai érdekelt felek számára szervezett “Részvételi folyamatok az éghajlat- és energiastratégiák kidolgozásában és végrehajtásában - Részvételi folyamatok” elnevezésű workshop.
- **A nyilvánosság sikeres részvételének egyik fő akadálya a know-how hiánya.** Éppen ezért a kormányok számára kulcsfontosságú a kapacitásépítés ahhoz, hogy a nyilvánosság részvétele sikeres legyen, és ne csak egy kötelezettség kipipálásaként fogják fel.
 - **A kormányoknak törekedniük kell arra, hogy a polgárokat is bevonják** a részvételi folyamatokba, ne csak a nem kormányzati szervezeteket.
 - Az is fontos, hogy a részvételi folyamat során **valaki felelősséget vállaljon.**
 - **A részvételi folyamatok kiindulópontjába valamennyi érdekelt felet be kell vonni.**
 - **A nyelvezet és a részvételi eszközök rendkívül fontosak a sikeres részvételi folyamatok szempontjából.** Nagyobb hangsúlyt kell fektetni az online eszközök fejlesztésére és a lehető legegyszerűbb nyelvezet használatára annak érdekében, hogy a polgárokat sikerüljön bevonni a folyamatba.
- B. Az MTVSZ által 2020 decemberében Magyarországon szervezett „Multi-Stakeholder Online Workshop “Making Climate Action Happen” workshop⁷

Arra a párbeszédre alapozva, amely arról a három rétegről szólt, ahol az EU alapok képesek az éghajlat-politikát szolgálni (a területi igazságos átmenet tervei, a helyreállítási és ellenállóképességi tervek, valamint a kohéziós politikai programok), a következő kulcsfontosságú lehetőségeket és ajánlásokat határozták meg:

- a) A területi igazságos átmeneti tervek tekintetében:
- A jövőbeli foglalkoztatás érdekében végzett átképzések és újraképzések támogatásához össze kell kapcsolni a potenciális beruházókat a helyi érintett társadalmi csoportokkal és közösségekkel.
 - Támogatni kell a helyi és regionális önkormányzatokat az igazságos átmenethez szükséges

⁷ A konferencia teljes dokumentációja: <https://mtvsz.hu/en/news/2020/12/making-climate-action-happen-workshop-4dec2020>

kiegészítő finanszírozás megszerzésében, különös tekintettel a közösségorientált programelemekre.

- Ki kell használni a megújuló energiaforrásokban rejlő lehetőségeket, mivel ezek ára csökkent, és alkalmazásuk versenyképesebbé vált.
- Hasznos a nemzetközi nem kormányzati szervezetek által nyújtott segítség és együttműködés az érdekérvényesítésben és a tudatosság növelésében, ilyen pl. a [CEE Bankwatch részvételi igazságos átmenetről szóló útmutatója](#).

b) A helyreállítási és ellenállóképeségi tervek tekintetében:

- Meg kell ragadni a nagy helyi érdeklődés adta lehetőséget, és meg kell próbálni az érdeklődést a döntéshozók felé irányítani. Fel kell térképezni és támogatni kell azokat a lehetőségeket, amelyekkel a helyi és regionális érdekelt feleket be lehet vonni a helyreállítási tervezésbe.
- Árnyciklusokat kell megfogalmazni a helyreállítási és ellenállóképeségi tervekhez. Ehhez rendelkezésre áll a sablon.
- A javasolt tartalommal közvetlenül az Európai Bizottsághoz kel fordulni.
- Stratégiai környezeti vizsgálatot kell követelni a helyreállítási és ellenállóképeségi terveknel, és ezt arra kell felhasználni, hogy az éghajlati szempontokat is beépítsék a tervekbe.

c) A kohéziós politikai programok tekintetében:

- A jogi követelmények (pl. a partnerség európai magatartási kódexe stb.) valóra váltásához uniós, nemzeti és helyi szintű részvételi kapacitásépítés szükséges.
- A Felújítási Hullám⁸ keretét biztosít az épületállomány sürgős felújításához, amely jelentősen javíthatja az energiahatékonyságot.
- Az éghajlatváltozás-állóvá tétel kritériumait a taxonómiát is magában foglaló kohéziós politikai rendeletekről szóló háromoldalú tárgyalásokon keresztül lehet és kellene támogatni⁹.
- Szorgalmazni kell a kohéziós alapok 30%-ának éghajlat-politikai intézkedésekre való elkülönítését.

C. A CDE által 2021. májusában Csehországban, Közép- és Kelet-Európa érdekelt feleinek “Cultivating Just Transition in Central and Eastern Europe” címen szervezett workshopja¹⁰.

- **Az átmenet köré felépülő történet keretét biztosít ahhoz, hogy el lehessen igazodni a jobb jövő felé vezető összetett, de szükséges változásban**, amelyet a fosszilis tüzelőanyagokat intenzíven alkalmazó régiókban végrehajtott szén-dioxid-mentesítési folyamat idéz majd elő.
- Ahhoz, hogy a helyiek elfogadják, támogassák és végrehajtsák az átmenetet, szükség van a **nyilvánosság bevonására és valamennyi érdekelt fél részvételére**.
- **Az igazságos átmenet egyszerű és inkluzív kommunikációja a helyi média által** fontos eleme annak, hogy a történet gyökeret verjen a helyi valóságban.
- **Az igazságos átmenetet nem szabad az energiaátmenetre redukálni**. Az igazságos átmenet folyamatának elvileg a szénintenzív régiókban élő helyi lakosok jövőképeire kell összpontosítani.
- **Az emberek előtérbe helyezése azt jelenti, hogy a helyiek, azon belül is** különösen az átmenet által leginkább befolyásolt és kiszolgáltatottak **szükségleteire kell összpontosítani**.
- **A szén-dioxid-mentesítés sürgető feladat, amely ambíciót és elkötelezettséget igényel** ahhoz, hogy megvalósuljon az igazságos energiaátállítás.
- **Más országok példaképként gyorsíthatják fel a szükséges változásokat a kevésbé ambíciózus régiókban**.

⁸ https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/renovation-wave_en

⁹ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en

¹⁰ A workshop teljes beszámolója: <https://unify.caneurope.org/wp-content/uploads/sites/2/2021/07/policy-recommendations-cultivating-just-transition-CEE.pdf>

D. A CAN Europe által 2021 szeptemberében szervezett “How to make CAP Strategy Plans to deliver climate ambition in Central Eastern Europe?” webinárium

- Miután a 2022 utáni KAP-reformról szóló tárgyalások 2022 júniusában lezárultak, és a 2022 utáni KAP hiányosságokat mutat a mezőgazdasági ágazatban a kibocsátáscsökkentés felgyorsítása tekintetében, a tagállamoknak döntő szerepük van abban, hogy jól megtervezett nemzeti stratégiai tervek révén növeljék agrárpolitikájuk éghajlat-politikai ambícióit. A tagállamoknak stratégiai terveikben, amelyeket 2021 végéig kell véglegesíteniük és átadniuk az Európai Bizottságnak, felelősséget kell vállalniuk az éghajlati célkitűzések megvalósításáért;
- E politika hatékonyságának érdekében az új KAP mögötti elgondolás az, hogy általános jogi keretet hoz létre (amely nagy rugalmasságot biztosít a tagállamoknak) az egyes területekre kidolgozandó egyedi nemzeti stratégiák számára (a tagállamoknak konkrét problémákat kezelő egyedi intézkedéseket kell meghatározniuk). A kormányoknak ezt a keretet kiindulópontként kell használniuk, és túl kell lépniük az elvárt szinteken, hogy biztosítva legyen az átfogó uniós szintű ambíció;
- A nem kormányzati szervezeteknek kérniük és követelniük kell a stratégiai tervekben javasolt intézkedések és az európai zöld New Deal célkitűzései közötti szorosabb kapcsolatot.
- A KAP stratégiai terveit a kormányoknak a mezőgazdasági ágazatok klímasemlegesség irányába történő átalakításához vezető nemzeti szintű pályák megtervezésére szolgáló eszközként kell felfogniuk és használniuk; ehhez széles körű, több érdekelt fél részvételével folytatott párbeszédre és olyan intézkedések végrehajtására van szükség, amelyek növelik az érintettek klímatudatosságát, és elmagyarázzák a KAP keretében tervezett megoldások részleteit, hogy a gazdálkodók jobban megértsék a környezetvédelmi célokat;
- Az Európai Bizottság 2022 első felében fogja értékelni a stratégiai terveket. Ez a végső, hivatalos jóváhagyási mechanizmus új a KAP történetében, és lehetővé teszi, hogy figyelembe vegye az új uniós célkitűzéseket, és szinergikus megközelítést alkalmazzon a különböző szakpolitikákra (dinamikus összehangolási követelmény - a KAP-terveknek mindig összhangban kell lenniük a jogszabályokkal).

E. Az ISD által 2021. szeptemberében Lengyelországban szervezett “How to lower CO2 emissions from road transport in CEE countries?” elnevezésű webinárium¹¹

A közép- és kelet-európai országokban a közlekedés a legproblémásabb ágazat. A közlekedésből származó kibocsátások minden országban évek óta emelkednek. Ez a növekedés meredekebb, mint az Európai Unió többi részén. A régiók közlekedési kibocsátásának háttérében a Nyugat-Európából a közép- és kelet-európai országokba nagy számban érkező régi, alacsony környezetvédelmi előírásokkal rendelkező autók állnak, ami alacsony szinten tartja az új autók eladását. A közúti hálózatok gyorsan fejlődnek, de a meglévő vasúthálózat csak korlátozott mértékben modernizálódik, anélkül, hogy új vasúti összeköttetéseket hoznának létre, különösen a közép- és kelet-európai országok között. A közösségi közlekedési hálózatok fejletlenek, különösen a régió legnagyobb városai környékén. Ezekre a problémákra nem könnyű politikai megoldást találni, mivel a közép- és kelet-európai társadalmak nagyon érzékenyek az igazságosság és a szabadság kérdéseire. A javasolt megoldások közül sok érintené az autóhasználat szabadságát, vagy növelné a fenntartás költségeit. Meg kell indokolni a közúti közlekedésből származó kibocsátások csökkentésére javasolt alábbi intézkedéseket:

- Magasabb adók a régebbi autókra;
- Tiszta közlekedési övezetek a legnagyobb városokban;
- Támogatás az új, magasabb környezetvédelmi előírásoknak megfelelő autók vásárlásához;
- A tömegközlekedés nagyobb pénzügyi támogatása a legnagyobb városokon kívül.

¹¹ A webinárium felvétele: <https://chronmyklimat.pl/debaty/niskoemisjny-transport-w-cee/1343-obejrzyj-zapis-z-debaty-niskoemisjny-transport-w-cee>

